

Ключові слова: правовий статус особи, правовий статус особи, яка потребує тимчасового захисту, масовий виїзд населення, правовий статус біженця, надання притулку у праві ЄС.

Key words: legal status of a person, legal status of a person, legal status of a person which needs temporary protection, mass influx, legal status of a refugee, EU asylum law.

БЕЛОГУБОВА ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ЗАХИСТУ В ЗВ'ЯЗКУ З ПРАВОНАСТУПНИЦТВОМ ДЕРЖАВ

Право дипломатичного захисту засновано на правовому зв'язку між фізичною особою та державою, який втілений у громадянстві та який зберігається і в тому випадку, коли особа перебуває поза межами своєї держави, та не заявила у встановленому законом порядку про відмову від свого громадянства. Кожна держава може використати своє право захисту, якщо її громадянам завдано шкоди за кордоном щодо їхньої особистості або майна незалежно від того, чи заподіяна ця шкода самою державою, на території якої на час заподіяння шкоди перебували ці особи або майно, або посадовими особами чи громадянами цієї держави у тому випадку, якщо держава не втручається з метою відшкодування заподіяної шкоди.

Відповідно до ст. 1 Проекту статей про дипломатичний захист «дипломатичний захист полягає у притягненні державою, за допомогою дипломатичних заходів або інших засобів мирного врегулювання, до відповідальності іншої держави за шкоду, заподіяну міжнародно-протиправним діянням цієї держави фізичній чи юридичній особі, яка є громадянином або має національність першої держави, з метою імплементації такої відповідальності» [1]. Відповідно до ст. 2 Проекту статей про дипломатичний захист держава має право, проте не зобов'язана здійснювати дипломатичний захист.

Загальноновизнано, що дипломатичний захист може здійснювати, зазвичай, лише держава громадянства фізичної особи. Слід констатувати, що при здійсненні дипломатичного захисту у зв'язку з громадянством виникає багато проблем. Істотний інтерес при дипломатичному захисті становить принцип ефективного громадянства, оскільки правовий зв'язок громадянства між особою, що захищається, і державою може бути досить слабким. Очевидно, що принцип ефективного громадянства користується широкою підтримкою у вчених лише щодо подвійного

громадянства, оскільки особи, які проживають далеко від держави свого громадянства (у разі наявності одного громадянства) могли б втратити дипломатичний захист.

У ст. 6 Проекту статей сказано, що особа з подвійним або множинним громадянством може претендувати на захист з боку держав, громадянство яких вона має, у тому числі і на спільний захист, проти держави, громадянином якої ця особа не є.

Щодо апатридів у міжнародно-правовій практиці неодноразово висловлювалася думка про те, що оскільки особи без громадянства не мають стійкого правового зв'язку з жодною державою, вони не мають право надавати їм дипломатичний захист під час перебування за кордоном. Однак у сучасному міжнародному праві нетерпима ідея про залишення будь-кого без захисту. Зокрема, Європейська конвенція про консульські функції 1967 р. передбачає таке: «Консульська посадова особа держави, в якій апатрид має звичайне місце проживання, може захищати її в порядку, передбаченому в пункті 1 статті 2 цієї Конвенції, за умови, що відповідна особа є колишнім громадянином держави, що приймає» [2].

Однією з загальновизнаних умов здійснення дипломатичного захисту є правило безперервності громадянства, відповідно до якого особа, щодо якої здійснюється дипломатичний захист, повинна мати громадянство відповідної держави як на момент заподіяння шкоди, так і на момент офіційного пред'явлення вимоги про відшкодування шкоди. При цьому під «вимогою», у свою чергу, розуміється вимога дипломатичними каналами, а також подання вимоги до судових органів. Це правило обумовлено прагненням уникнути штучної зміни громадянства з метою переходу під заступництво держави, яка зацікавлена у наданні дипломатичного захисту та має для цього можливості.

Це правило може не діяти, якщо після заподіяння шкоди особа набуває нового громадянства внаслідок правонаступництва держав. На практиці можуть виникати ситуації, коли права заявника щодо шкоди, що стала приводом для надання дипломатичного захисту, переходять до іншої особи. Наявність в особі громадянства є передумовою володіння повним обсягом прав і свобод, закріплених у внутрішньому законодавстві держави, тому правонаступництво держав, торкаючись громадянства осіб, які проживають на відповідній території, безпосередньо зачіпає їхні права та інтереси.

В такому разі дипломатичний захист може здійснювати держава нового громадянства. У застосуванні до такої ситуації вимоги «безперервності» громадянства передбачається, що ця інша особа також повинна мати громадянство тієї самої держави, як і сам заявник. Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 55/153 від 12 грудня 2000 року «Громадянство фізичних осіб у зв'язку з правонаступництвом держав» будь-яка особа, яка на дату правонаступництва держав мала громадянство держави-попередника, незалежно від способу набуття цього громадянства, має право на громадянство принаймні однієї з цих держав [3]. На практиці держав, поряд із принципом ефективного громадянства, перевага також надається: 1) громадянству, набутому пізніше

або, навпаки, раніше; 2) громадянству на вибір зацікавленої особи; 3) громадянству держави, право якої найбільше нагадує право третьої держави, тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити, що держави по-різному відносяться до різних аспектів дипломатичного захисту, і здійснення дипломатичного захисту регулюється переважно нормами міжнародного звичаєвого права. При розробці Проекту статей про дипломатичний захист у рамках Комісії міжнародного права ООН, крім кодифікації, було досягнуто також і прогресивний розвиток норм інституту дипломатичного захисту стосовно питань громадянства. Таким чином, прийняття універсальної конвенції на основі Проекту статей про дипломатичний захист, розробленого Комісією міжнародного права ООН у 2006 році, сприятиме кодифікації та прогресивному розвитку міжнародно-правового регулювання інституту громадянства.

Список використаних джерел:

1. Draft articles on Diplomatic Protection // Official Records of the General Assembly. – 2006. – Sixty-first Session. – Supplement No. 10 (A/61/10). 5 p. URL: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_8_2006.pdf
2. Европейская конвенция о консульских функциях 1967 г. URL: <https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=061>
3. Гражданство физических лиц в связи с правопреемством государств. Принято резолюцией 55/153 Генеральной Ассамблеи от 12 декабря 2000 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/nationality.shtml

Ключові слова: дипломатичний захист, правонаступництво держав, фізичні особи, апатриди, громадянство.

Key words: diplomatic protection, succession of states, individuals, stateless persons, citizenship.

ВОЙТОВИЧ ПАВЛО ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
доцент кафедри іноземних мов, доктор філософії в галузі права,
професор МКА*

ЦИВІЛІЗОВАНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сьогодні ранок всього цивілізованого світу починається з новин про війну в Україні. Увесь цивілізований світ складається з людей, що